

Erfgoedinspectie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Inspectierapport Joods Historisch Museum

Samenvatting

Dit inspectierapport betreft het collectiebeheer van het Joods Historisch Museum. Dit beheer betreft de museumcollectie en de collecties van de Portugese Synagoge en Ets Haïm, die het museum sinds 2009 beheert namens de Stichting Cultureel Erfgoed Portugees-Israëlitische Gemeente (CEPIG). Het museum is op grond van de Erfgoedwet belast met het beheer van de collecties en ontvangt hiervoor subsidie van het Ministerie van OCW. Hieruit volgt dat het museum dient te voldoen aan de wettelijke beheernormen.

In dit rapport wordt verslag gedaan van de inspectie naar het planmatig beleid, de registratie, het behoud, de veiligheidszorg en de administratieve organisatie met betrekking tot de collectie. Ook is verslag gedaan van de zichtbaarheid van de collectie.

De Erfgoedinspectie komt tot de volgende conclusies:

Het Joods Historisch Museum beheert de collecties in het algemeen op toereikende wijze. De inspectie heeft geen ernstige tekortkomingen in het beheer aangetoond. Waar verbeteringen mogelijk zijn, heeft het museum hiertoe vaak al initiatief genomen.

Het museum actualiseert het collectiebeleid. Naar het oordeel van de Erfgoedinspectie voldoet het concept beleidsplan 2017 nog niet geheel aan de hieraan gestelde eisen in de Erfgoedwet. Dit concept beleidsplan geeft weliswaar inzicht in de doelen voor de komende periode, maar is inhoudelijk vrij summier uitgewerkt wat betreft de beschrijving van de huidige beheersituatie. Ook de planmatige borging van de uitvoering van de beleidsdoelen is nog voor verbetering vatbaar.

Uit de inspectie komt verder naar voren dat de dagelijkse beheerpraktijk met betrekking tot de collectie van de Portugese Synagoge niet geheel in overeenstemming is met de afspraken daaromtrent in de raamovereenkomst met de stichting CEPIG. De overeenkomst beperkt zich namelijk tot het beheer van de ceremoniële objecten¹, terwijl het beheer zich feitelijk uitstrekt tot de gehele collectie van de Portugese Synagoge van ruim 4.100 objecten.

De inmiddels doorgevoerde reorganisatie van het collectiebeheer zal bijdragen aan een aantal verbeteringen in de uitvoering van het beheer. Dit betreft bijvoorbeeld enkele aspecten van de collectieregistratie en een uniforme uitvoering en aanscherping van een aantal controles.

Een ander aandachtspunt zijn de klimaatomstandigheden voor de fotocollectie van het museum. De omstandigheden zijn niet toereikend voor een langdurig behoud van deze collectie.

Ten slotte geeft het museum er blijk van te investeren in een verbetering van de veiligheidszorg. Op korte termijn wordt een integraal veiligheidsplan vastgesteld en implementatie van hieruit voortvloeiende beveiligingsmaatregelen heeft voor een belangrijk deel al plaatsgevonden.

¹ Dit betreft 689 objecten; beschikking van 24 februari 2017, edoc1155469 aan het Joods Cultureel Kwartier.

Op grond van deze conclusies doet de Erfgoedinspectie de volgende aanbevelingen:

- Draag zorg voor een planmatig collectiebeleid dat voldoet aan de Erfgoedwet.
- Breng de beheerpraktijk en de overeenkomst met de stichting CEPIG met betrekking tot het beheer van de collecties van de Portugese Synagoge met elkaar in overeenstemming.
- Draag zorg voor een aantal verbeteringen in de uitvoering van het beheer bij de verdere implementatie van de reorganisatie van het collectiebeheer.
- Heroverweeg de bewaaromstandigheden voor de fotocollectie op basis van hiervoor beschikbare richtlijnen en betrek dit bij de actualisering van het collectiebeleid.
- Stel het integraal veiligheidsplan vast.

Inhoud

Samenvatting—3

1 Inleiding—7

- 1.1 Aanleiding—7
- 1.2 Onderwerp en vraag—7
- 1.3 Inspectiemethode—7
- 1.4 Opzet van het rapport—7

2 Overzicht van conclusies en aanbevelingen—9

- 2.1 Planmatig beleid—9
- 2.2 Registratie—9
- 2.3 Behoud—9
- 2.4 Veiligheidszorg—9
- 2.5 Zichtbaarheid—10
- 2.6 Administratieve organisatie—10

3 Planmatig beleid—11

- 3.1 Inleiding—11
- 3.2 Beleid—11
- 3.3 Planmatige uitvoering—11

4 Registratie—13

- 4.1 Inleiding—13
- 4.2 Bevindingen—13
- 4.3 Conclusies—15
- 4.4 Aanbevelingen—15

5 Behoud—16

- 5.1 Inleiding—16
- 5.2 Bevindingen—16
- 5.3 Conclusies—18
- 5.4 Aanbevelingen—18

6 Veiligheidszorg—19

- 6.1 Inleiding—19
- 6.2 Bevindingen—19
- 6.3 Conclusies—20
- 6.4 Aanbevelingen—20

7 Toegankelijkheid—21

- 7.1 Inleiding—21
- 7.2 Bevindingen—21
- 7.3 Conclusies—21
- 7.4 Aanbevelingen—21

8 Administratieve organisatie—22

- 8.1 Inleiding—22
- 8.2 Bevindingen—22
- 8.3 Conclusies—22
- 8.4 Aanbevelingen—22

Bronnen—23

Lijst van gesprekspartners—23

Lijst van geraadpleegde documenten—23

Profiel Joods Historisch Museum—24

Colofon—25

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Per 1 juli 2016 is de Erfgoedwet van kracht. In deze wet zijn de normen vastgelegd voor het beheer van de rijkscollectie. Een aantal normen is uitgewerkt in de Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen. Ook museale instellingen met een andere collectie en waarvan het beheer door de overheid is gesubsidieerd, vallen onder de reikwijdte van de Erfgoedwet. Het gaat om zeven museale instellingen die hierdoor voor het eerst onder het toezicht van de Erfgoedinspectie vallen. Het Joods Historisch Museum is één van deze instellingen. Voor de Erfgoedinspectie geeft dit aanleiding om de instellingen in de periode 1 juli 2016- 1 juli 2017 te inspecteren. De inspecties zijn te beschouwen als nulmeting.

1.2 Onderwerp en vraag

De wettelijke beheernormen richten zich op het voeren van een planmatig beleid, de registratie, het behoud, de veiligheidszorg en de administratieve organisatie met betrekking tot de collectie. Ook moet de toegankelijkheid van de collectie voor het publiek worden bevorderd.

Om te beoordelen of het Joods Historisch Museum voldoet aan de wettelijke beheernormen is op 5, 6 en 20 april 2017 een inspectie uitgevoerd.

1.3 Inspectiemethode

Een inspectie bestaat uit een documentenanalyse en een locatiebezoek. De documentenanalyse richt zich bijvoorbeeld op beleidsdocumenten, uitvoeringsplannen, protocollen en controleverslagen. Waar beschikbaar is gebruik gemaakt van actuele rapportages van het Museumregister.

Een belangrijke bron is de Monitor Erfgoedinspectie (monitor). Dit is een tweejaarlijkse digitale vragenlijst gericht aan de museale beheerders van de rijkscollectie. De monitor is een instrument voor zelfevaluatie en voor het toezicht van de Erfgoedinspectie. In het kader van deze inspecties is de museale instellingen verzocht deze vragenlijst in te vullen.

Het locatiebezoek bestaat uit het voeren van gesprekken en een praktijktoets. Gesprekken worden gevoerd met de directeur en de direct verantwoordelijke(n) voor het collectiebeheer. Onderdeel van de praktijktoets is een binomiale steekproef op de collectieregistratie. Hiermee kan een 90% betrouwbare uitspraak worden gedaan op de kwaliteit van de collectieregistratie. Omdat nog geen sprake is van een homogene collectieregistratie heeft de Erfgoedinspectie er voor gekozen om op de registratie van museumcollectie een binomiale steekproef toe te passen en op de registraties van de CEPIG-collecties een indicatieve steekproef. Verder toetst de Erfgoedinspectie tijdens een rondgang door de tentoonstellings- en depotruimten een aantal feitelijke beheeraspecten, zoals de bewaaromstandigheden en veiligheidsmaatregelen.

De conceptrapportage is ter verificatie van de bevindingen voorgelegd aan de geïnspecteerde instelling, waarna de opmerkingen zijn verwerkt in het eindrapport.

1.4 Opzet van het rapport

Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van de conclusies en aanbevelingen. De hoofdstukken 3 t/m 7 hebben betrekking op de inhoudelijke onderwerpen. Ieder hoofdstuk begint met een introductie van het betreffende onderwerp, gevolgd door

de bevindingen, conclusies en aanbevelingen. Ten slotte bevat het rapport een bronnenoverzichten en een profiel van het museum.

2 Overzicht van conclusies en aanbevelingen

Hieronder treft u een samenvatting aan van de conclusies en aanbevelingen in de navolgende hoofdstukken van het rapport.

2.1 Planmatig beleid

Conclusies

- Het museum beschikt over een beperkt uitgewerkt en nog niet vastgesteld planmatig beleid voor het collectiebeheer. Vastgesteld is dat het beheer van de collectie van de Portugese Synagoge zich niet beperkt tot de ceremoniële objecten en is hierdoor ruimer ten opzichte van de raamovereenkomst met de stichting CEPIG.

Aanbevelingen

- Stel een planmatig beleid vast conform de uitgangspunten in de Erfgoedwet en breng de beheerpraktijk en de overeenkomst met de stichting CEPIG met elkaar in overeenstemming.

2.2 Registratie

Conclusies

- Er is geen registratieachterstand en het museum werkt aan een verbetering van de collectieregistratie. De inspectie toont aan dat op onderdelen de kwaliteit van de collectieregistratie voor verbetering vatbaar, bijvoorbeeld het registreren van controles op standplaatsen en conditie. Ook kan de controle op standplaatsen voor enkele collectieonderdelen worden aangescherpt.

Aanbeveling

- Voer enkele verbeteringen door in de registratiekwaliteit en uniformeer de controle op standplaatsen.

2.3 Behoud

Conclusies

- In voldoende mate draagt het museum er zorg voor om schadelijke invloeden van klimaat, licht, ongedierte en vervuiling tegen te gaan. Uitzondering hierop zijn de klimaatomstandigheden voor de fotocollectie in depot. Verder kunnen de monitoring van het binnenklimaat en de controle op de conditie van enkele collectieonderdelen worden aangescherpt.

Aanbeveling

- Overweeg om de fotocollectie onder passender klimaatomstandigheden te bewaren, scherp de monitoring van het binnenklimaat aan en uniformeer de procedures voor de controle op de conditie van de collecties.

2.4 Veiligheidszorg

Conclusies

- Het museum stelt op korte termijn een integraal veiligheidsplan vast en voert verbeteringen in de beveiliging door. De organisatie van de collectiehulpverlening is op orde, maar nog niet door oefeningen in de praktijk getoetst.

Aanbevelingen

- Stel het integraal veiligheidsplan vast en oefen periodiek de feitelijke werking van de organisatie voor collectiehulpverlening.

2.5 Zichtbaarheid

Conclusies

- In voldoende mate spant het museum zich in om de fysieke en digitale toegankelijkheid van de collecties te bevorderen. In de komende periode ligt de prioriteit bij de ontsluiting van de CEPIG-collecties.

Aanbevelingen

- Voer het beleid uit om de CEPIG-collecties op het internet te ontsluiten.

2.6 Administratieve organisatie

Conclusies

- Het museum beschikt nog niet over een volledige en actuele set procedures voor het collectiebeheer. Enkele beheeractiviteiten worden niet uniform toegepast (zie ook andere conclusies). De reorganisatie van het collectiebeheer is voor het museum aanleiding procedures te integreren.

Aanbevelingen

- Draag zorg voor een toereikende en actuele set procedures voor het collectiebeheer.

3 Planmatig beleid

3.1 Inleiding

De uitvoering van de beheertaken in het kader van de Erfgoedwet dient te zijn geborgd in vastgesteld planmatig beleid. Dit zorgt er voor dat het beheer niet ad hoc plaatsvindt, maar op basis van in het beleid vastgelegde doelstellingen die zijn gebaseerd op een actuele analyse van de beheersituatie. Realisatie van de doelstellingen vindt plaats door een planmatige uitwerking. Dit betekent dat de doelen zijn geoperationaliseerd in bijvoorbeeld een (meerjaren)planning of in projectplannen. Hierin zijn de realisatietermijnen aangegeven en de benodigde middelen, zoals de personele capaciteit.

3.2 Beleid

Het museum actualiseert het collectiebeleid. Het concept beleidsplan voor de periode 2017-2020 is zeer beknopt uitgewerkt, bijvoorbeeld wat betreft de beschrijving van de huidige situatie van het beheer. Wel geeft het plan inzicht in de voorgestane collectieontwikkeling en beschrijft het een aantal knelpunten en doelstellingen op de verschillende beheertaken. Doelstellingen richten zich onder andere op:

- De inhoudelijke ontsluiting van de collecties van de stichting CEPIG, onder andere door de catalogisering van de bibliotheek Ets Haïm.
- De reorganisatie van databases van de collectieregistratie en de integratie van procedures met betrekking tot het collectiebeheer.

Voor het beheer van het erfgoed in eigendom van de stichting CEPIG hebben het museum en de stichting in 2008 een raamovereenkomst gesloten, op basis waarvan per cultuurperiode beheersovereenkomsten gesloten. De raamovereenkomst beperkt zich tot de ceremoniële objecten die ook onder de bescherming van de Erfgoedwet vallen (voorheen Wet tot behoud van cultuurbezit). Dit betreft 689 objecten². De praktijk is dat het museum het beheer voert over alle ruim 4.100 museale cultuurgoederen van de stichting. Het museum tekent hierbij aan dat het aanbrengen van een knip in het beheer niet logisch en onwenselijk is.

3.3 Planmatige uitvoering

Het museum heeft recent een reorganisatie doorgevoerd in het collectiebeheer van de afdeling Museale Zaken. Collecties en het Kenniscentrum die beide beheertaken voor de collecties uitvoerden, zijn geïntegreerd in Collecties en Kennis. Dit bevordert volgens het museum de kwaliteit van het beheer en de dienstverlening. De hiervoor genoemde doelstellingen m.b.t. stroomlijning van de collectieregistratie en de procedures hangen met deze reorganisatie samen.

Het museum heeft aangegeven dat ruim 9 FTE is belast met het beheer van de collecties en dat deze capaciteit voldoende is voor de uitvoering van de beheertaken. De Erfgoedinspectie heeft geen indicaties dat de capaciteit voor het collectiebeheer tekort schiet.

De planmatige uitwerking van de beleidsdoelen voor het collectiebeheer geeft beperkt inzicht in de borging van de realisatie van de gestelde doelen en is nog niet op eenduidige wijze vormgegeven. Dit blijkt uit de beschikbaar gestelde nog separate jaarplannen van Collecties en Kenniscentrum en enkele korte

² Beschikking van 24 februari 2017, edoc1155469 aan het Joods Cultureel Kwartier.

projectbeschrijvingen. Volgens het museum is het streven om in het verdere implementatietraject van de reorganisatie ook de planmatige aanpak van het collectiebeheer te verbeteren.

Conclusies

- Er is een discrepantie tussen de met de stichting CEPIG overeengekomen beheerverantwoordelijkheid voor de collecties en de beheerpraktijk.
- Het museum beschikt nog onvoldoende over een planmatig beleid voor het collectiebeheer als bedoeld in de Erfgoedwet.

Aanbevelingen

- Breng de overeengekomen beheerverantwoordelijkheid en de beheerpraktijk met elkaar in lijn. Het ministerie van OCW heeft geen bezwaar tegen het formaliseren van een bredere beheertaak.
- Werk het planmatige collectiebeleid uit conform de hieraan gestelde uitgangspunten in de Erfgoedwet en de beschikbare museale richtlijnen.

4 Registratie

4.1 Inleiding

De registratie van een aantal basisgegevens van de museale cultuurgoederen is voorwaarde voor goed collectiebeheer. In de registratie zijn ten minste opgenomen gegevens met betrekking tot de identificatie, de juridische status, de standplaats en de conditie van de cultuurgoederen.

De beheerder hanteert een geautomatiseerd registratiesysteem dat aansluit op het systeem van de minister. In 2020 moet dit zijn gerealiseerd.

4.2 Bevindingen

Het museum voert een herinrichting door van de collectieregistratie, in samenhang met de doorgevoerde clustering van beheertaken. Nog dit jaar worden de verschillende databases en datasets voor de registratie van de collecties van het museum (objecten, foto's en documenten) en van de collectie van de Portugese Synagoge samengevoegd tot 1 database. Dit bevordert de uniformiteit en daarmee de kwaliteit en inzichtelijkheid van de collectieregistratie en de ontsluiting van de collecties. Daarentegen wordt de huidige aanwinstendatabase juist losgekoppeld en getransformeerd in een aanbiedingendatabase, om het proces van aan het museum aangeboden cultuurgoederen beter te stroomlijnen.

De collectieregistratie vindt plaats in een door het museum doorontwikkelde applicatie van Adlib-Museum. Voor de registratie van de bibliotheek Ets Haïm gebruikt het museum het internationaal toegepaste systeem WorldCat. De handschriften staan ook geregistreerd in Adlib en het museum streeft er naar op termijn een export van de gedrukte boeken in Adlib te realiseren.

Er is geen structurele achterstand in het registreren van de collecties. Nieuwe aanwinsten van het museum worden voorlopig geregistreerd in de aanwinstendatabase, waarin basale gegevens van de aanwinst worden vastgelegd. Er is 5% aan werkvoorraad van te selecteren en in de aanwinstendatabase te registreren collectie. Wel geeft het museum aan een achterstand te hebben in het definitief registreren van verworven collectie. Dit brengt echter geen beheerrisico met zich mee, omdat de verwervingen basaal zijn geregistreerd en bijeen zijn geplaatst in het aanwinstendepot.

De bibliotheekcollectie Ets Haïm wordt gecatalogiseerd. Hierbij vindt waar nodig een registratie plaats van titels die nu nog onder 1 band zijn geregistreerd. Ongeveer de helft van de collectie is gecatalogiseerd. Volgens het museum hangt de verdere voortgang af van het vinden van nieuw budget voor dit project.

De steekproef van de Erfgoedinspectie op de registratie van de collecties van het museum, de Portugese Synagoge en Ets Haïm toont aan dat deze overwegend toereikend is. Op onderdelen verschilt de registratiekwaliteit van de verschillende collectieonderdelen en is stroomlijning wenselijk;

- De registratie van identificerende gegevens is voldoende. De registratie van de collectie Documenten is in mindere mate voorzien van digitale afbeeldingen.
- De registratie en actualiteit van standplaatsen is voldoende. De standplaats van de collecties foto's en documenten van het museum is niet als zodanig vastgelegd; het inventarisnummer fungeert als standplaatsaanduiding in het betreffende depot. Dit geeft geen risico's, mits verplaatsingen wel worden geregistreerd. Bij de foto's in de collectie van de Portugese Synagoge

ontbreekt een nadere aanduiding van de locatie. Het vastleggen van de datum waarop de standplaats is gecontroleerd is voor alle collecties een verbeterpunt.

- De registratie van de juridische status is voldoende, met uitzondering van de collecties van de Portugese Synagoge en Ets Haïm. In die gevallen is het eigendom echter duidelijk.
- De registratie van de fysieke staat van de cultuurgoederen en de datum waarop dit is gecontroleerd is wisselend. De registratie van de fysieke staat is voor verbetering vatbaar bij de collectie foto's van het museum en bij de collectie Ets Haïm. De registratie van de controle is voor alle collecties in meer of mindere mate een verbeterpunt.

Schematisch zijn de bevindingen als volgt weer te geven:

Collectie	identificatie	Standplaats, registratie controle	Juridische status	Fysieke staat, registratie controle
<i>Objecten JHM</i>	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle
<i>Foto's JHM</i>	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle
<i>Documenten JHM</i>	Voldoende, m.u.v. afbeeldingen	Voldoende, m.u.v. controle	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle
<i>Portugese Synagoge</i>	Voldoende	Voldoende, m.u.v. locatie-aanduiding foto's en controle	Onvoldoende, maar bekend	Voldoende, m.u.v. controle
<i>Ets Haïm</i>	Voldoende	Voldoende, m.u.v. controle	Onvoldoende, maar bekend	Voldoende, m.u.v. controle

Standplaatscontroles vinden ten dele systematisch plaats. De collectie Objecten van het museum wordt integraal gecontroleerd door ieder jaar een controle in één van de depotruimten uit te voeren. De laatste controle heeft plaatsgevonden in september 2016. Ook de collectie Ets Haïm wordt in het kader van het catalogiseringsproject integraal gecontroleerd. De andere collecties van het museum en de collectie van de Portugese Synagoge worden niet systematisch gecontroleerd.

Bijzonder aspect in het standplaatsbeheer zijn de ceremoniële objecten van de Portugese Synagoge. De Portugees Israëlitische Gemeente (PIG) gebruikt deze objecten voor de diensten. Op grond van de raam- en beheersovereenkomst tussen het museum en de stichting CEPIG is een protocol voor het gebruik van de objecten vastgesteld. Hierin zijn o.a. afspraken gemaakt over de verplaatsing van de objecten. Mutaties van de standplaatsen voert het museum consequent door in de collectieregistratie. Alhoewel volgens het museum gebruik en museaal beheer tot een zeker spanningsveld leidt, is niet gebleken dat e.e.a. leidt tot evidente risico's in het beheer, zoals vermissingen.

Wel past de kanttekening dat het protocol geen betrekking heeft op de andere objecten van de collectie van de Portugese Synagoge. Dit is inherent aan de raamovereenkomst met de stichting CEPIG. Ook de niet-religieuze objecten worden volgens het museum door de PIG gebruikt. Voor zover deze objecten in het depot van de Portugese Synagoge staan is het museum betrokken bij het ophalen en

retourneren. Bij objecten in de bijgebouwen is dit niet het geval.
Standplaatsmutaties en –controles past het museum voor deze objecten niet toe.

4.3 Conclusies

- Het museum heeft geen achterstand in het registreren van de collecties en werkt aan het verbeteren van de kwaliteit van de collectieregistratie. Aandachtspunt is de stagnatie van de catalogisering van de bibliotheekcollectie Ets Haïm.
- De registratiekwaliteit is blijkens de steekproef van de Erfgoedinspectie op onderdelen voor verbetering vatbaar. Structureel punt hierbij is het vastleggen van controles op de actuele standplaats en de actuele fysieke staat van de museale cultuurgooederen.
- Standplaatscontroles worden nog ten dele systematisch uitgevoerd.
- De controle op verplaatsingen van niet-ceremoniële objecten van de Portugese Synagoge schiet tekort.

4.4 Aanbevelingen

- Verbeter op onderdelen de kwaliteit van de collectieregistratie en uniformeer de procedures met betrekking tot standplaatscontroles.
- Stel een protocol op voor de verplaatsingen door gebruik van niet-ceremoniële objecten, ter voorkoming van vermissingen.

5 Behoud

5.1 Inleiding

Door er voor zorg te dragen dat de collectie in goede staat blijft wordt deze ook voor volgende generaties behouden. Passende bewaaromstandigheden voor de collectie zijn daarbij van belang. Wat passend is is maatwerk. Dit hangt samen met de aard en het gebruik van de collectie en met het gebouw.

Passende bewaaromstandigheden worden beïnvloed door de inrichting van ruimten waar cultuurgoederen zich bevinden, door klimaat- en lichtbeheersing en door het tegengaan van biologische en chemische aantasting en vervuiling. In voorkomende situaties dient verval te worden tegengegaan of te worden hersteld door conservering en restauratie van de museale cultuurgoederen.

5.2 Bevindingen

depotcapaciteit

Het museum heeft maatregelen genomen om de depotcapaciteit voor de museumcollectie te verbeteren. De maatregelen bestaan uit het huren van aanvullende externe depotruimte en het efficiënter inrichten van de vijf depotruimten in het Arsenaal. Dit proces is nog niet afgerond. Volgens het museum moet dit vooral leiden tot een verbetering in de opslag van de schilderijencollectie. Voor de langere termijn oriënteert het museum zich op andere depotruimte, bij voorkeur in de directe omgeving van het museum.

De depotruimten van de collectie van de Portugese Synagoge en Ets Haïm, bevinden zich in de zogenoemde Schatkamer in de kelderruimte van de Portugese Synagoge. Ook deze ruimten worden zo efficiënt mogelijk ingericht om de beperkte capaciteit goed te benutten.

De Erfgoedinspectie heeft tijdens de inspectie geen dusdanig tekort aan opslagcapaciteit aangetroffen dat dit een direct risico vormt voor het beheer van de collecties.

klimaatbeheersing

De beheersing van het binnenklimaat is naar het oordeel van de Erfgoedinspectie in het algemeen toereikend. Het museum beheert een gemengde collectie in historische gebouwen. De depots van het museum en van de Portugese Synagoge zijn geklimatiseerd. In deze ruimten hanteert het museum de voor gemengde collecties gangbare streefwaarden voor relatieve vochtigheid van 45-55% en voor temperatuur van 18-20°C. Voor de kwetsbaarder fotocollectie zijn deze bewaarcondities en vooral de temperatuur echter niet optimaal.

De ruimten voor tijdelijke tentoonstellingen in de Nieuwe Synagoge zijn ook geklimatiseerd. Momenteel vindt een verbouwing plaats waarbij een luchtbehandelingsinstallatie wordt geplaatst. Ook is een velum aangebracht tussen het geklimatiseerde en het er boven gelegen niet-geklimateerde gedeelte. Met deze maatregelen wil het museum beter kunnen voldoen aan de eisen van bruikleengevers.

De vaste tentoonstellingsruimten in de Grote Synagoge en in de Nieuwe Synagoge zijn niet geklimatiseerd. Met ventilatie, vloerverwarming, mobiele bevochtigingsapparatuur en het vervangen van warmte producerende belichting beïnvloedt het museum het binnenklimaat. Desondanks zijn streefwaarden als vermeld hier echter niet altijd haalbaar. Bij de plaatsing van objecten houdt het museum hier zo veel mogelijk rekening mee. Voor de plaatsing van kwetsbaarder

objecten zijn in de Grote Synagoge drie klimaatvitruines geplaatst. Ten slotte bevindt zich collectie in de bijgebouwen van de Portugese Synagoge, die ook niet zijn geklimatiseerd. Het gaat hier in het algemeen niet om kwetsbare collectie, die ook niet behoort tot de A-collectie van het museum. De betreffende objecten staan volgens het museum al gedurende zeer lange tijd bloot aan de heersende klimaatcondities.

De technische dienst van het JHM is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de klimaatinstallaties. De monitoring van het binnenklimaat is een verantwoordelijkheid van Collecties en Kennis. In alle museale ruimten zijn radiografische dataloggers geplaatst die zijn aangesloten op het computernetwerk. Het museum ervaart het binnenklimaat als vrij stabiel, zonder grote en abrupte schommelingen. Een systematische analyse van meetgegevens van het binnenklimaat vindt dan ook niet plaats. Controle van de klimaatvitruines vindt wel dagelijks plaats. Tijdens de inspectie in meerdere museale ruimten waargenomen klimaatwaarden vielen binnen de gehanteerde streefwaarden. Het museum heeft geen meetgegevens overgelegd.

Lichtbeheersing

Vastgesteld is dat het museum maatregelen neemt ter voorkoming van lichtschade. Als uitgangspunt hanteert het museum hierbij de algemene richtlijn van maximaal 50Lux voor lichtgevoelige objecten en de eisen van bruikleengevers. Maatregelen bestaan uit het toepassen van daglicht werende voorzieningen, zoals raamfolie en het afdekken van vitruines buiten openingstijden en het beperken van de belichtingsduur bij enkele objecten. Ook maakt het museum in een aantal gevallen gebruik van facsimile. Het museum streeft er verder naar op termijn de bestaande belichting in de tentoonstellingsruimten te vervangen door LED-verlichting. Volgens het museum is dit thans voor ca. 40% gerealiseerd.

Bij de aankomende herinrichting van een deel van de vaste tentoonstelling en bij de inrichting van tijdelijke tentoonstellingen vinden lichtmetingen plaats.

Pestcontrol en schoonmaken

Uit de inspectie komen geen knelpunten naar voren wat betreft de aantasting van de collectie door ongedierte of vervuiling. In alle museale ruimten zijn detectievoorzieningen voor ongedierte aangetroffen en er is geen vervuiling waargenomen. Ook blijkt dit uit rapportages van externe bedrijven die zijn ingeschakeld voor de preventieve controle op en eventuele bestrijding van ongedierte. Het schoonmaken van de publieke ruimten is ook uitbesteed. De technische dienst van het museum is hiervoor verantwoordelijk. Collecties en Kennis maakt twee maal per jaar de depots schoon en draagt zorg voor het schoonmaken van de collectie.

Controle fysieke staat collectie en restauratie

De controle op de fysieke staat van de collecties vindt ten dele systematisch plaats. Controle vindt plaats bij nieuwe verwervingen en bij standplaatscontroles op de collectie Objecten in het Arsenaal. Ook vindt een systematische controle plaats op de fysieke staat van de gedrukte boeken van de bibliotheekcollectie Ets Haïm in het kader van het catalogiseringsproject. Voor het overige vindt controle plaats uit waarneming bij het schoonmaken van de depots en de collectie en bij het gebruik van de collectie, zoals bij tentoonstellingen en bruiklenen.

Hierbij dient ook het gebruik van de ceremoniële objecten voor de diensten van de PIG te worden vermeld, dat vanzelfsprekend een risico geeft voor de fysieke staat van deze objecten. Het opgestelde protocol voorziet in controle op eventuele schade ontstaan tijdens het gebruik. Afsproken is dat objecten in slechte conditie niet in

gebruik worden gegeven. Ook zijn maatregelen genomen om schade te voorkomen, zoals het gebruik van afdekkleden in identieke print ter bescherming van kwetsbare tabakleden. Als desondanks objecten beschadigd raken zijn de kosten van restauratie voor rekening van de stichting CEPIG.

De collectieregistratie biedt het museum een redelijk inzicht in de fysieke staat van de collectie (zie hoofdstuk 4). Het museum geeft aan dat zich geen structurele achterstanden voordoen in de conservering en restauratie van de collecties. Tijdens de inspectie hebben zich geen andere indicaties hiervoor voorgedaan.

Tot restauratie wordt zo nodig besloten bij tentoonstellingen en bruiklenen en bij schade aan ceremoniële objecten. Restauraties worden uitbesteed. Het museum beschikt over een faciliteit om kleinere papierrestauraties op locatie te laten uitvoeren.

5.3 Conclusies

- Het museum realiseert passende bewaaromstandigheden, rekening houdend met de aard van de gebouwen en de collectie. Uitzondering hierop is de fotocollectie, waarvoor de bewaaromstandigheden op langere termijn kunnen leiden tot conditieverlies.
- Er vindt geen structurele monitoring plaats van het binnenklimaat, waardoor zo mogelijk wenselijke bijsturing niet (tijdig) plaatsvindt.
- Er zijn voldoende maatregelen genomen tegen de aantasting van de collectie door ongedierte en vervuiling.
- Conditiecontroles op de collectie vinden ten dele systematisch plaats.

5.4 Aanbevelingen

- Heroverweeg de bewaaromstandigheden van de fotocollectie op basis van hiervoor beschikbare richtlijnen.
- Stel een protocol op voor de monitoring van het binnenklimaat en uniformeer de controle op de conditie van de collecties.

6 Veiligheidszorg

6.1 Inleiding

Veiligheidsmaatregelen moeten de kans op schade of zelfs verlies van museale cultuurgoederen voorkomen en beperken. In het veiligheidsbeleid is voorzien in organisatorische, bouwkundige en technische maatregelen die ten minste betrekking hebben op de risico's van diefstal, vermissing, beschadiging en vernietiging van cultuurgoederen door bijvoorbeeld brand, wateroverlast of vandalisme. Maatregelen zijn gericht op preventie, detectie en bereddering. Een actuele analyse van de veiligheidsrisico's maakt inzichtelijk of in het beveiligingsbeleid extra maatregelen moeten worden genomen om de veiligheidszorg te verbeteren. Schade aan- en verlies van museale cultuurgoederen moeten worden gemeld aan de Erfgoedinspectie.

6.2 Bevindingen

De aanslag op het Joods Museum in Brussel drie jaar geleden is voor het museum aanleiding geweest de beveiliging te verbeteren. Hiertoe is een integraal veiligheidsplan opgesteld dat volgens het museum binnen afzienbare tijd wordt vastgesteld. Als onderdeel van het plan is een risicoprofiel opgesteld, waarbij de beveiligingsrisico's bij de verschillende werkprocessen en locaties van het Joods Cultureel Kwartier in kaart zijn gebracht. Externe deskundigen hebben hierbij geadviseerd. De beveiligingsmaatregelen die hieruit voortvloeien hebben betrekking op de organisatie, het gebouw en de (elektronische) voorzieningen in het gebouw en zijn gericht op preventie en detectie. De materiële maatregelen zijn inmiddels grotendeels geïmplementeerd. De implementatie van organisatorische maatregelen is volgens het museum meer een continu proces van cultuurverandering en trainingen.

Alhoewel het risico op een terroristische aanslag als het hoogste risico wordt gezien, zijn ook andere veiligheidsrisico's in het plan betrokken. Hierbij tekent het museum aan dat die risico's nog een verdere uitwerking behoeven.

Het concept veiligheidsplan was nog niet beschikbaar tijdens de inspectie.

Het museum beschikt over een actuele beschrijving van de collectiehulpverlening (CHV) bij calamiteiten. Deze is beschreven in een handboek en in klappers per tentoonstellings- en depotlocatie. De klappers bevatten stroomschema's met handelingsinstructies, prioriteitenlijsten (A-collectie en wettelijke beschermde collectie) en bellijsten.

Het museum neemt deel in een CHV-netwerk met andere collectie beherende instellingen in het centrum van Amsterdam. De instellingen hebben hiertoe een intentieverklaring ondertekend. Doel is om bij een calamiteit een hogere bezettingsgraad te bereiken voor de CHV.

Er zijn maatregelen genomen om de kennis omtrent CHV te bevorderen. De CHV-coördinator en meerdere medewerkers van het museum hebben een training gevolgd voor de toepassing van CHV. In het CHV-netwerk wordt casuïstiek besproken, die zich in de verschillende instellingen heeft voorgedaan.

Oefeningen met CHV hebben nog niet plaatsgevonden. Er zijn daartoe wel voornemens vanuit het netwerk en op kleine schaal in het museum zelf.

Incidenten met de collectie meldt het museum in de landelijke database DICE van de RCE. In de monitor geeft het museum aan dat zich de laatste twee jaar geen incidenten met de collectie hebben voorgedaan.

6.3

Conclusies

- Het museum zet zich in om de veiligheidszorg voor de collectie (en bezoekers) op een hoger niveau te brengen.
- Het museum heeft de organisatie van de collectiehulpverlening voldoende op orde, met uitzondering van het houden van periodieke praktijkoefeningen.
- Het museum voldoet aan de vereisten met betrekking tot het registreren en melden van incidenten met de collectie.

6.4

Aanbevelingen

- Stel het integraal veiligheidsplan vast en werk waar nodig onderdelen daarvan verder uit in risicoanalyses en maatregelen.
- Oefen en evalueer periodiek de feitelijke werking van de CHV-organisatie.

7 Toegankelijkheid

7.1 Inleiding

Collecties moeten zo veel mogelijk toegankelijk worden gemaakt voor het publiek. De beheerder stelt de collectie en informatie over de collectie op fysieke en digitale wijze open voor onderscheiden doelgroepen. De beheerder bevordert collectiemobiliteit en bruikleenverkeer. Maatregelen ter bevordering van de toegankelijkheid kunnen zijn neergelegd in bijvoorbeeld een presentatie-, informatie- en/of onderzoeksplan, jaarplan of activiteitenplan.

7.2 Bevindingen

Het activiteitenplan 2017-2020 geeft de ambities van het museum weer met betrekking tot de toegankelijkheid van de collecties. Zo wordt de vaste historische opstelling 1600-1900 dit jaar heringericht en worden meerdere wisseltentoonstellingen georganiseerd. Het Nationaal Holocaust Museum, waar overigens in beperkte mate eigen collectie wordt getoond, zal worden doorontwikkeld.

Verder streeft het museum een verbetering van de digitale ontsluiting van de collecties van de Portugese Synagoge en de collectie gedrukte boeken van Ets Haïm na. Het tempo waarin dit gebeurt hangt af van het verwerven van nieuwe budgetten, zoals eerder in dit rapport vermeld. De collectie van het JHM is voor meer dan 75% digitaal ontsloten, via de in 2016 vernieuwde website van het JCK en via de Digitale Collectie Nederland en Europeana. Dit blijkt uit het collectieplan en uit een opgave van het museum in de monitor Erfgoedinspectie. Ook de handschriften van de collectie Ets Haïm zijn via het internet toegankelijk gemaakt.

7.3 Conclusies

- Het museum spant zich in voldoende mate in om de collectie fysiek en digitaal toegankelijk te maken. Prioriteit is gegeven aan de digitale ontsluiting van de CEPIG-collecties.

7.4 Aanbevelingen

- Voer het beleid uit om de CEPIG-collecties digitaal te ontsluiten.

8 Administratieve organisatie

8.1 Inleiding

De beschrijving van de administratieve organisatie van het collectiebeheer waarborgt de continuïteit en kwaliteit van het beheer. In de administratieve organisatie zijn de procedures voor het beheer vastgelegd. Het museum toetst of de beschreven procedures juist worden toegepast en voert periodiek een evaluatie van de procedures uit.

8.2 Bevindingen

Het museum beschikt gedeeltelijk over procedures met betrekking tot het collectiebeheer. Dit geeft het museum aan in de monitor en komt ook naar voren uit de inspectie. Het museum heeft enkele procedures overlegd voor de registratie in Adlib, in- en uitgaande bruiklenen en evenementen. Een aantal van deze procedures is zeer beknopt en niet actueel.

Verder blijken beheeractiviteiten niet uniform te worden toegepast op de verschillende collectieonderdelen, zoals eerder weergegeven in dit rapport. Deze verschillen laten zich verklaren door de voormalige toedeling van beheertaken aan verschillende onderdelen van de organisatie. De reorganisatie van de beheerorganisatie is voor het museum aanleiding procedures te integreren, zoals is vermeld in het concept collectiebeleid.

8.3 Conclusies

- Het museum beschikt in onvoldoende mate over een dekkende, actuele en uniforme set procedures voor het collectiebeheer.

8.4 Aanbevelingen

- Draag zorg voor een voor het collectiebeheer toereikende en actuele set procedures. Gebruik hiervoor de in het museale veld beschikbare handleidingen.

Bronnen

De inspectie van het Joods Historisch Museum is uitgevoerd door 2 senior inspecteurs bij de Erfgoedinspectie.

Lijst van gesprekspartners

- Algemeen directeur
- Zakelijk directeur
- Manager Collecties en Kennis
- Manager Operationele Zaken
- Conservator collecties
- Conservator digitale Collecties en Presentaties
- Conservator Ets Haïm
- Medewerker Collectie
- Medewerker Kenniscentrum
- Coördinator CHV

Lijst van geraadpleegde documenten

- Activiteitenplan 2017-2020
- Concept Collectieplan 2017-2020
- Jaarplanningen 2017 Collecties en Kenniscentrum
- Jaarverslag 2015
- Bijlagen Activiteitenplan 2013-2016
- Raamovereenkomst, beheersovereenkomst en concept allonge JHM-CEPIG
- Toelichting inrichting calamiteitenplan/CHV, handboek, klappers en protocollen
- Protocol Overdracht objecten t.b.v. gebruik CEPIG, Handleiding gebruik ceremoniële objecten PIG
- Protocollen registratie, in- en uitgaande bruiklenen
- Evaluaties werkgroepen reorganisatie
- Vragenlijst monitor Erfgoedinspectie 2015-2016

Profiel Joods Historisch Museum

In onderstaand profiel is een beknopte schets gegeven van de geschiedenis van het museum, de samenstelling van de collectie, de museale gebouwen en de organisatie van het collectiebeheer. Het is onder andere ontleend aan de website van het Joods Cultureel Kwartier, het activiteitenplan 2017-2020 en aan het collectieplan van het museum.

Het museum opende in 1933 in de Waag, werd gesloten door de Duitsers in 1940 en opende weer in 1955 met maar een deel van de oude collectie. In 1987 verhuisde het museum van de Waag naar het Hoogduitse Synagogencomplex aan het Jonas Daniël Meijerplein. Dat complex was na de oorlog zwaar verwaarloosd omdat er van de joodse gemeenschap zo weinig over was en werd nu, na een renovatie, de thuisbasis van het museum.

Het museum breidde in 1993 uit met de Hollandsche Schouwburg als herdenkings- en tentoonstellingslocatie. In 2009 kwam de gebouwen en de collectie van de Portugese Synagoge en Ets Haim daarbij. In 2012, vijftientig jaar na de opening op het Jonas Daniël Meijerplein, werd het Joods Cultureel Kwartier gelanceerd, waarmee de locaties onder één noemer werden gebracht.

De collectie van het Joods Historisch Museum bestaat uit de museumcollectie van ruim 17.000 objecten, ruim 17.000 historische documenten en ruim 14.000 foto's. De museumcollectie is eigendom van de Stichting Vrienden van het Joods Historisch Museum.

Sinds 2009 beheert het museum de collecties van de Portugese Synagoge en Ets Haïm, die in eigendom zijn van de Stichting Cultureel Erfgoed Portugees-Israëlitische Gemeente (CEPIG). De collecties van de Portugese Synagoge bestaan uit ruim 900 ceremoniële voorwerpen, waarvan bijna 700 beschermd onder de Erfgoedwet en verder uit een verzameling prenten, foto's en varia. De totale collectie bestaat uit ruim 4.100 museale cultuurobjecten. De bibliotheek Ets Haim bestaat uit een collectie van meer dan 550 handschriften en een verzameling van 20.000 tot 25.000 gedrukte werken.

De Hollandsche Schouwburg en het Nationaal Holocaust Museum hebben geen eigen collectie. De voorwerpen die in de Hollandsche Schouwburg en het Nationaal Holocaust Museum worden getoond maken deel uit van de collectie van het JHM of zijn in bruikleen van derden.

De tentoonstellingsruimten van het Joods Historisch Museum bevinden zich in de Grote en de Nieuwe Synagoge. Het depot is ondergebracht in het gebouw Het Arsenaal. De CEPIG-collecties bevinden zich in het complex van de Portugese Synagoge; de bibliotheek Ets Haïm, het deels voor publiek opengestelde depot De Schatkamer en de bijgebouwen.

De beheerstichting Joods Historisch Museum bestaat uit een tweehoofdige directie, stafafdelingen en de afdelingen Operatie, Exploitatie en Museale Zaken. Collecties en Kennis van de afdeling Museale Zaken is belast met het collectiebeheer. Beveiliging en de Technische Dienst vallen onder de afdeling Operatie.

Colofon

Erfgoedinspectie
Rijnstraat 50
Postbus 16478
2500 BL Den Haag

Tel: 070 4124012
E: info@erfgoedinspectie.nl
www.erfgoedinspectie.nl

Den Haag, juli 2017

